

Ігор КАГАНЕЦЬ

Головний редактор журналу “Перехід-IV”

ЗАСІБ ВІД ШПИГУНІВ

Процес переходу людства до інформаційної цивілізації приводить до того, що інформація стає стратегічним ресурсом, не менш важливим, ніж корисні копалини, вода і повітря. На відміну від епохи “холодної війни”, в сучасній конкурентній боротьбі між державами все більшої цінності набуває економічна і науково-технічна інформація. За оцінками експертів, найближчим часом світ очікує вибух промислової шпигуноманії. Події, що розгортаються на наших очах, дають поважні підстави для таких прогнозів.

Скидається на те, що лідером у цій “перспективній” сфері є Японія. Згідно з дослідженнями Асоціації ветеранів розвідки США, “діяльність японських державних відомств та приватних фірм у сфері промислового шпіонажу є найбільш широкомасштабною, інтенсивною та безперервною”.

Не відстають і самі американці. Все більше компаній вводить до свого штату підрозділи корпоративної розвідки — такого роду структури має кожна десята велика корпорація. США чудово розуміють: все, що добре для їхніх компаній, добре і для держави. Тому директива з національної безпеки США вважає пріоритетом розвідку у сфері ресурсів, науки, техніки та світової економіки. А згідно з переконанням президента США У.Клінтона, після закінчення “холодної війни” одним з основних напрямків діяльності ЦРУ має стати підтримка американських фірм на міжнародній арені.

Зрозуміло, що пильний інтерес до економічної розвідки і контррозвідки виникає не від хорошого життя. За даними Департаменту США, збитки американських компаній від промислового шпіонажу щороку складають понад 1 млрд доларів. Враховуючи економічний і політичний хаос у сучасній Україні, її втрати від шпіонажу можуть бути значно більшими. Повідомленнями про самодіяльне і організоване вивезення науково-технічних секретів нині вже нікого не здивуєш.

Природно, виникає питання, як з усім цим боротись? Ключовим моментом у вирішенні проблем шпіонажу є розуміння його структури. Справа в тому, що агентурним шляхом здобувається, як правило, не більше п’ятої частки потрібної інформації. Головна ж її частина “вилловлюється” з відкритих джерел — преси, книжок, конференцій, інформаційних мереж, теле- і радіопередач, оголошень, технічних інструкцій тощо.

Отже, відкриті джерела дають основну частину інформації для промислового шпіонажу і, як наслідок, є головною причиною відсутних економічних збитків. Перекрити цей канал витікання інформації надзвичайно важко: тут потрібні узгоджені зусилля і державних структур, і компаній, і засобів масової інформації, і громадян. Але навіть якщо це і вдалося зробити, то значних збитків все одно не уникнути. По-перше, вартість самих заходів тотального захисту інформації виллється в астрономічні суми, по-друге, всілякі обмеження на вільне циркулювання ідей, знань, “ноу-хау” та інших відомостей будуть збіднювати національний інформаційний простір і призведуть до ще більших втрат.

За великим рахунком, маємо “диявольську альтернативу”, тобто ситуацію, коли доводиться вибирати між поганим і дуже поганим. Яке рішення цієї колізії було б ідеальним? Якщо дати простір фантазії, то найкращим виходом була б така ситуація, коли інформація, що продукується в Україні, вільно циркулює, але є зрозумілою лише “для своїх”. Цього можна досягнути шляхом такого кодування інформації, коли лише “свої” володіють ключем для її розкодування.

Чи реально придумати і запровадити в Україні такий код? А його і не треба придумувати, він у нас уже є. Цей код — українська мова.

У літературі з лінгвістики можна прочитати про те, що мова виконує більше десятка функцій: комунікативну, гносеологічну, мислетворчу, естетичну та інші.

Однак при цьому з поля зору фахівців чомусь випадає ще одна надзвичайно важлива функція — криптологічна, тобто утаємничувальна. А між тим саме завдяки мові кодується інформація, яка стає закритою для всіх, крім тих, хто володіє цією мовою.

З цього випливає дуже важливий практичний висновок: для суттєвого “звуження” каналу неконтрольованого витікання інформації з України доцільно максимально розширити вживання української мови, передусім у сферах науки, передових технологій, економіки, оборони. Досягти цього не так важко, як здається. На щастя, переважна більшість наших громадян володіє українською, особливо тоді, коли це справді потрібно. Можна згадати, як після відповідних вказівок “згори” співробітники міністерств без особливих проблем заговорили українською, хоча йшлося не лише про розмовну мову, але й про спеціальну термінологію.

Наскільки серйозним може бути економічний ефект від масованого переходу на українську мову у згаданих вище сферах? Наведемо лише два найбільш очевидні наслідки:

По-перше, іноземні корпоративні і державні служби промислового шпionажу традиційно орієнтовані на обробку інформації російською мовою, а фахівці, що володіють українською, здебільшого є великою рідкістю. Практично це означає, що інформація українською мовою або буде опрацьована із запізненням (що саме по собі вже важливо), або взагалі буде відкладена у “довгий ящик” в очікуванні кращих часів. Отже, в цьому випадку йдеться про суттєве зменшення втрат від неконтрольованого витікання інформації, а ці втрати, як ми вже згадували, можуть оцінюватися мільярдами доларів. Принаймні, ми не зобов’язані допомагати іноземним спецслужбам виконувати їхні професійні обов’язки.

По-друге, такий перехід безумовно приведе до збільшення кількості перекладів з української на інші мови для іноземних замовників, що означатиме створення в Україні нових робочих місць. Тобто тут уже йдеться не про зменшення втрат, а про збільшення прибутків.

Але чи справді мова може істотно впливати на перебіг конкурентної боротьби? Звернімось до історії.

Про це чомусь не прийнято згадувати, але одним із суттєвих чинників перемоги Росії у війні 1812 року було те, що кожен російський офіцер досконало володів французькою мовою, а серед французів російською мовою не володів майже ніхто. У першу чергу ця мовна перевага виявилася в боротьбі розвідок.

Під час другої світової війни США для передавання секретної інформації призвали на службу індіанців невеликого племені з надзвичайно складною мовою. Це було найбільш ефективне і надійне кодування: просто на одному кінці телефонної лінії сидів один індіанець, а на другому — інший... Крім індіанців, цією мовою володіла невелика кількість філологів, проте серед них не було жодного німця.

Цей же метод кодування використовували і в радянській армії. Наприклад, один очевидець розповідав, як у деяких штабах до обміну секретною інформацією залучали солдат-узбеків.

Найсвіжіший приклад — російсько-чеченська війна. Фактично чеченці мають “секретний код”, зрозумілий лише для “своїх”, і всі пов’язані з цим переваги. Крім того, в даному випадку яскраво виявляється ідентифікаційна функція мови, коли важливе не лише володіння мовою, але й відповідний акцент. Росіяни відразу ж “засвічуються” як чужі, тоді як ті чеченці, які розмовляють російською без акценту, “зливаються з тлом”.

ВИСНОВКИ:

- 1) У сферах знань, державного управління, високих технологій та комерційних таємниць нашої країни необхідно негайно перейти на застосування виключно української мови.
- 2) Необхідно зберігати і розвивати в Україні культуру російської мови для безперешкодного доступу українців до російськомовної науково-технічної інформації. Крім того, треба вчитися говорити російською без акценту.
- 3) Слід стимулювати вивчення українцями якомога більшої кількості іноземних мов — для гармонійної взаємодії зі світом потрібно знати його мови.